

Elämän maku – laitos- vai yleiskirjastossa?

Sattuneesta syystä tulin jokin aika sitten melkoisella huolella lukeneeksi professori Juha Mannisen artikkelin tieteellisten kirjastojen luokituksen filosofiasta (Kirjastotiede ja informatiikka 1984: 2), jonka pitkän ja filosofisen otsikon alle sisältyi voimakas laitoskirjastojen autonoman puolustus. Sattunut syy oli yksinkertaisesti se että olen joutunut melko paljon käyttämään ja eräin ajoin hieman kehittämäänkin Oulun yliopiston historian laitoksen kirjaston aate- ja oppihistoriallista sektoria, jota Manninen asiantuntevasti kuvasi. Se ei suinkaan ole ainoa käyttämäni laitoskirjasto; hyvin läheinen jo paljon pitemmältä ajalta minulle on Helsingin yliopiston eläintieteen laitoksen kirjasto, tai oikeastaan sen kaksi erillistä kirjastoa.

Minusta on aina ollut itsestään selvää, että yliopistollisen laitoksen toiminnan välttämättömyysiin kuuluu laaja ja monipuolinen laitoskirjasto. Olisi perin kummallista, jos Oulussa tarvitsemani oppihistoriallinen kirjallisuus olisi muualla kuin siellä missä se on, ja yhtä kummallista olisi, jos minun tulisi etsiä Helsingissä tarvitsemaani eläintieteellistä kirjallisuutta muualta kuin Eläintieteen laitokselta. Samoin minusta on tuntunut aina järkevältä ja käytännölliseltä, että aate- ja oppihistorialliset kirjat on järjestetty aatteiden ja oppien mukaan ja eläintieteelliset kirjat vastaavasti eläinten mukaan. Siten toki helpoimmin löytää sen minkä etsii, ja ellei aina löydä sitä niin löytää jotakin muuta mielenkiintoista samaa asiaa sivuavaa. Onneksi molemmat mainitsemani kirjastot ovat avoilylykköisiä, niin että niissä pääsee nuuskimaan ja sananmukaisesti tuntemaan kirjojen tuoksua, mikä tietenkin ilahduttaa jokaisen kirjanystävän nenää enemmän kuin yksikään ATK-pääte hänen silmänsä.

Manninen ottaa kantaa paitsi laitoskirjastojen olemassaolon ja niiden omintakeisten, kullekin alalle parhaiten soveltuvien luokitusjärjestelmien puolesta, mutta hän kannattaa myös sitä että laitoksen tieteellisellä henkilökunnalla on – tietenkin määrärahojen puitteissa – ylin sananvalta hankintoihin. Tämäkin tuntuu itsestään selvältä asialta. Kuka muu kuin alan tutkija voisi tietää, mitä aate- ja oppihistoriallista kirjallisuutta tarvitaan tai mikä uuden kirjallisuuden yhä paisuvassa tulvassa on relevanttia ja mikä ei? Kuka muu voisi päättää, onko jokin *Cell Physiology* tai *Experientia* fysiologisen eläintieteen tutkijoille tarpeellinen aikakauslehti, elleivät eläinfysiologit itse sitä päättää; he tietävät keskimäärin, mitä nämä lehdet sisältävät ja

missä määrin niiden artikkeleista on hyötyä juuri tämän laitoksen piirissä tehtävälle tutkimukselle. Tämä siitä huolimatta, että Eläintieteen laitoksen kirjastoamanuenssit ovat koulutukseltaan eläintieteilijöitä, eivät kirjastoväkeä. Heidän koulutuksensa ja intressinsä takaa, että he voivat osallistua monipuolisesti laitoksen toimintaan muutenkin kuin vain passiivisina kirjastopalvelujen välittäjinä. Myönnän kernaasti, että alan koulutus ei ole aina laitoskirjastonhoitajalle välttämätön, mutta harrastus työhön on sitäkin välttämättömämpää, ja luulen ettei harrastus sanottavasti kasva, jos tuntee olevansa jotenkin laitokseen kuulumaton henkilö, ikään kuin vain yleiskirjaston lihallinen etäispääte laitoksella.

Voidaan ihmetellä, kuten Eeva-Maija Tamme-kann ihmettelee vastineessaan Manniselle (numerossa 3/1984), mistä tutkijoilla liikenee aikaa ja voimia kirjallisuuden valintaan ja luokitteluun. Itse puolestani ihmettelisin pikemminkin, miten tutkijoilta ei tähän liikenisi aikaa ja harrastusta. Jos tämä ei kuulu professorien ja muiden opettajien, kuten assistenttien, toimenkuvaan niin mikä sitten? Edellä mainitsemallani fysiologisen eläintieteen osastolla on monet päätökset hankittavista kirjoista ja sarjoista tehty viikoittaisessa opettajakokouksessa, jossa samalla tieto uudesta ja hankittavaksi aiotusta kirjallisuudesta on tullut suoraan käyttäjille, tai ainakin joillekin heistä. Tuskin lienee syytä edes mainita, että myös kirjastoamanuenssi osallistuu kokouksiin! Tietenkin myös professorien itsenäiset päätökset ovat mahdollisia, mutta yleensä hekin tuovat suunnittelemansa hankinnat nähtäville: nykyisten määrärahojen aikana ne eivät taatusti pitkiä kokouksia, mutta juuri niukkuuden tähden on hyvä nähdä edes osapuilleen, ketkä muutkin arvelevat voivansa hyödyntää hankittavia teoksia.

Tutkijoiden itsensä suorittama kirjavalinta voi tietenkin johtaa jonkinasteiseen subjektiivisuuteen. Kunkin alan yleistekokset ja käsikirjat ovat erikseen, mutta erikoiskirjallisuudessa täytyykin mielestäni olla sijaa subjektiiviselle svabodalle. Valintoja on joka tapauksessa tehtävä. Jos yksi tutkija on innostunut Hegelistä ja toinen Darwinista, on parempi että laitokseen kertyy kunnollinen kokoelma edes hegelianaa ja darwinianaa kuin yhtä sieltä toista täältä. Korostettakoon vielä, että tietty peruskattavuus täytyy toki taata muiltakin aihealoilta; mutta eihän professori istukaan virassaan vain oman tutkimuskohteensa erityisintressejä valvomassa. Dosentilta se käy jo paremmin!

Laitoskirjaston oikea koko on hieman samanlainen ikuisuuskysymys kuin laitoksenkin, ja paljolti nämä kysymykset ovat yksi ja sama. Ei kuitenkaan aina. Toisinaan voidaan jonkinasteisen laitostekompleksin yhteiskirjastolla saavuttaa etua, kun tietty päällekkäisyys poistuu. Silloin on kuitenkin laitosten edustettava lähialoja ja sijaittava hyvin lähikäin. Esimerkkinä käyttämäni Eläintieteen laitoksen ja Perinnöllisyystieteen laitoksen kirjastot yhdistettiin hiljakkoin, perinnöllisyystieteilijöiden uusien tilojen valmistuttua eläinfysiologian rakennuksen yhteyteen. Eräitä kalliita solubiologisia sarjoja riittää nyt yhdet kappaleet, mistä tulee jonkin

verran säästöä; siirron seurauksena eläinsystemaattikot ja -ekologit joutuvat menemään kirjastoonsa pihan poikki, mistä tulee jonkin verran lisävaivaa, mutta ehkäpä liikunnan tuottama virkistys sen korvaa. Kaikesta huolimatta on ekologeilla, museolla, fysiologeilla, kehitysфизиologeilla ja hermofysiologeilla yhä omat käsikirjastonsa, kaikki samaisessa rakennuskompleksissa, enkä ole kuullut järjestelmää valitettavan huonoksi.

Lopuksi: Tammekann korostaa, nähdäkseni aivan oikein, sitä, että laitoskirjastonkin on palveltava koko yliopistoyhteisöä eikä vain joitakin tutkijoita. Itse asiassa sen on palveltava laitoksen ja yliopiston ohella koko kaupunkia, joskus koko maatakin. Mutta eikö aate- ja oppihistoriallinen kirjasto toteuta tätä tehtäväänsä parhaiten juuri olemalla ominaisluonteeltaan aate- ja oppihistoriallinen kirjasto? Eikö eläintieteellinen kirjasto palvele kaikkia eläintieteellistä tietoa etsiviä parhaiten juuri silloin kun sen sisällä ja sen ympärillä kukoistaa suurin mahdollinen eläintieteen asiantuntemus? Onko missään UDK-luokittelussa otettu käsnäjalkaisia ja maasiirtoja erikseen huomioon?

Mutta suurten keskuskirjastojen tarvetta laitoskirjastojen olemassaolo ja kehittäminen ei tietenkään poista. Mitä olisi elämä ilman British Librarya, Bibliothèque Nationalia tai Firenzen Kansalliskirjastoa? Olisiko elämässä elämän maku, jos Helsingin Yliopiston Kirjastoa ei olisi?

Anto Leikola

Tutkimuksen suuntaaminen ja arviointi

Uteliaana seuraan kahta uutisluontoista lehteä. Toista julkaisee Suomen Akatemia ja toista Opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedepoliittinen osasto. Lehdet ovat »Suomen Akatemia tiedottaa» ja »Korkeakoulutieto». Niiden kautta välittyy jonkinlainen kuva siitä, miten tiedettä ja tutkimusta maassamme valtion toimesta suunnataan.

»Suomen Akatemia tiedottaa» numero 3/1985 kertoo mm. valtion tutkimusmenojen jakaantumisen hallinnonaloittain vuonna 1985. Tuota jakaantumista on aiheellista katsoa tässä uudestaan.

Taulukko 1. Valtion tutkimusmenojen jakaantuminen hallinnonaloittain vuonna 1985

<i>Ministeriö</i>	<i>Mmk</i>	<i>%-osuus valtion tutkimus- menoista</i>
<i>Opetusministeriö</i>	858.5	40.4
- korkeakoulut	592.3	27.9
- Suomen Akatemia	194.1	9.1
- muut	72.1	3.4
<i>Kauppa- ja teollisuus- ministeriö</i>	762.5	35.9
- Teknologian kehittä- miskeskus	298.5	14.1
- muut	464.0	21.8
<i>Maa- ja metsätalous- ministeriö</i>	233.2	11.0
<i>Muut ministeriöt</i>	269.2	12.7
Yhteensä	2123.4	100.0

(Lähde: Suomen Akatemia tiedottaa 3/1985)

Taulukko kertoo paljonkin, mm. sen, että Teknologian kehittämiskeskuksen kautta rahoitetaan tutkimusta jo tänä vuonna enemmän kuin esim. Suomen Akatemian kautta. Mitä se merkitsee, sitä miettiköön itse kukin tykönään.

Kun tutkimusvaroja on vähän, on tärkeää miettiä, mihin niitä käytetään. Niinpä Suomen Akatemia on Valtion tiedeneuvoston toimeksiannosta ryhtynyt arvioimaan tutkimusta (Ks. esim. Akatemia, 28). Tutkimuksen arviointia on käsitelty sekä »Korkeakoulutiedossa» että »Suomen Akatemia tiedottaa»-julkaisussa. Viittausanalyysin käyttöä tutkijaprofessoreiden arviointiin liittyvänä yhtenä menetelmänä lääketieteellisessä toimikunnassa selostetaan »Suomen Akatemia tiedottaa» -lehden numerossa 2/1985.

Viittausanalyysiin liittyviä ongelmia käsittelevät Pertti Rautio ja Pertti Suhonen tämän lehden ensimmäisessä numerossa vuonna 1981 ja totesivat viittausanalyysin olevan »... potentiaalisesti konservatiivinen, keskiarvoihin sidottu tapa tarkastella tieteellisen toiminnan tuloksia.» Rautio ja Suhonen epäilivät sen käytön tiedepoliittisessa päätök-